

שיעורי שלמה

יד אדר – פורים דפרזים תשע"ה

וידאו בלוג: www.maale.org.il **** שיעורי הרב: <http://shlomo-aviner.net>

פרשת כי תשא - עבודת ד' על טבעית

[שיעור בישיבת עטרת ירושלים בשנת תשע"ד]

מדוע בני ישראל יצרו עבודה זרה?

- בפרשתנו בני ישראל חוטאים בחטא העגל. ישנן מספר תמיהות על חטא זה:
- א. כיצד בני ישראל אמרו על העגל "אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" (שמות לב ד), הרי הם יודעים שהוא הרגע נוצר? הם יודעים שלא העגל עשה את עשרת המכות במצרים ולא הוא קרע להם את הים. אם כן, למה הייתה כוונתם בדברים אלו?
 - ב. מדוע לאחר שהעם משתכנע ש"זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו" (שם א), כלומר נעלם, הם מגיעים למסקנה שיש צורך ליצור אלוהים חדשים? אם משה נעלם, צריך לעשות שליח אחר לאלוהים. אם כן מדוע ראו צורך למצוא אלוהים חדשים?
 - ג. כיצד עם ישראל יכל לחשוב שעגל מזהב, ואפילו עגל אמיתי, הינו אלוהים, הרי בהמה זו אינה חדשה להם, הם מכירים אותה, הם יודעים שזו סתם בהמה?

מדוע אנשים עובדים לחפצים ובהמות?

ראשית, נבאר את השאלה השלישית – כיצד ייתכן שאדם יחשוב שדבר שהוא מכיר או יצר הינו אלוה? אפשר לראות הסבר לכך בדברי הרמב"ם (מורה נבוכים א לו): "העובד עבודה זרה אינו עובד אותה בהנחה שאין אלוה זולתה. מעולם לא דימה אדם מאלה

שחלפו ולא ידמה מאלה שיבואו, שהצורה שהוא עושה אותה ביציקה או מאבן ועץ, שצורה זו בראה את השמים ואת הארץ, והיא מנהיגה אותם. אלא עובדים אותה מבחינת היותה משל לדבר שהוא אמצעי בינינו ובין האל וכו".

כלומר, הרמב"ם מבאר שעובדי עבודה זרה אינם מתכוונים לעבוד את העבודה זרה עצמה ולומר שהיא בראה את העולם, אלא הם מכוונים למשהו אחר שהיא מבטאת, רוחניות עליונה שנמצאת בתוכה, בצד הרוחני שבה. בעבודות הזרות השונות יש סגולה כלשהי, בבהמה, בפסל, בטליסמא, לכולם יש ביטוי רוחני אלוקי ולכך עובדיה מכוונים. העבודה זרה מקרינה על האדם העובד אותה את אותו כח פנימי ומקשרת אותו אליו.

גם כשבני ישראל עבדו את העגל, הם לא התכוונו לומר שהעגל ברא את העולם ולא התכוונו לעבוד את העגל עצמו, אלא הם כיוונו לכוח שאותו הוא מבטא. העגל מבטא כח עצום של עשייה, כפי שכותב שלמה המלך בספר משלי (יד ד): "רב תבואות בכח שור". השור חורש שדות, מעבד אותם, בזכותו צומחת התבואה. יתרה מזו, השור אינו כמו החמור, שמעוניין לעבוד את אדוניו רק אם ייתן לו אוכל ומספוא, אלא השור מכיר את בעליו ועובד אותו ללא בעיות, כפי שכתוב בישעיה (א ג): "ידע שור קונו וחמור אבוס בעליו". החמור עובד רק בתנאי שינתן לו אוכל, עבודה מאהבה, לעומתו השור עובד מיראה, הוא מכיר את אדוניו. את זה בני ישראל רוצים ללמוד מהשור, לעבוד את ד' מיראה, להיות ממושמעים לריבונו של עולם.

איסור עבודה זרה

לכאורה, היינו עלולים לחשוב שבני ישראל עשו דבר טוב ונכון. הרי ראינו בכל התורה שראוי ללמוד מהחיות, "אילמלא נתנה תורה היינו למידין צניעות מחתול, וגזל מנמלה ועריות מיונים" (עירובין ק ב), "הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי" (אבות ה כ), "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם" (משלי ו ו). אם כן, מדוע זה בעייתי לעבוד שור וללמוד ממנו להיות ממושמעים לרבש"ע?

אלא שאסור להמציא דרכים חדשות לעבודת ד'. איסור זה גם מופיע בתחילת ספר הכוזרי, שם מוסבר שמלך הכוזרים היה עובד את האלוה בצורה שלו, אך אלוהים לא אהב זאת ושלח לו מלאך בחלום האומר לו "כוונתך רצויה בעיני האלוה, אבל מעשך אינו רצוי". יש דרך מסוימת לעבוד את ד', לא כל עבודה רצויה בעיניו.

בהמשך, ספר הכוזרי מביא את משל "הכסיל והתרופות" המבטא את הבעייתיות שבעבודת ד' ללא הכוונה (א עט): "משל למה הדבר דומה? לסכל שחדר לתוך אוצר התרופות של רופא הידוע לכל בתרופותיו המועילות, בשעה שהרופא איננו שם, ובראות אנשים רבים צובאים על האוצר הוא מתוך בקשת רפאות לנפשם התחיל מוציא אליהם תרופות מתוך הכלים אשר שם, בלי כל ידיעה בטי התרופות ובכמות מנה ומנה הראויה לאיש ואיש, ונמצא זה ממית אנשים באותן התרופות שיכלו להועילם. ואם במקרה יפיק אחד האנשים תועלת בתרופה שהוצאה מאחד הכלים ההם, ימשכו כל העומדים שם לתרופה ההיא, באמרם כי היא היא הנושאת בקרבה רפאות לכולם. עד שיראו כי תולדתם נכזבה, או שימצאו אחר כך תועלת מקרית בתרופה אחרת וימשכו אחריה. ולא ידעו כי

המועיל מצד עצמו לא הי כי אם בחכמתו של אותו רופא שהכין את הרופא ההיא לכל חולה במנה הראויה לו, אף צווה לכל חולה כי יתאים לתרופה הניתנת לו מנות מאכל ומשקה, פעולות התעמלות, מנוחה, שעות שינה, ויקיצה, שאיפת אויר, שכיבה וכיוצא בזה". עבודת אלוקים חייבת הכוונה, ללא הכוונה מדויקת היא מזיקה, בדיוק כמו תרופות הניתנות ללא מרשם.

התורה אינה נותנת רשות לחכמים להוסיף דרכים ומצוות חדשות. אמנם ברפואה זה שונה והרופאים מחפשים תמיד אחר רפואות חדשות, אך כאן אין זה דומה, לא קיבלנו את הדרך הנכונה לרפא ולכן אנו חייבים לחפש אחר הרפואה הטובה ביותר. אך אנו קיבלנו תורה המסבירה כיצד לעבוד את ד' מן השמים, תורה מדויקת המתאימה לכל הדורות כולם. אנו לא יודעים את העתיד, אין אנו יכולים לדעת כיצד ישפיעו הדברים במשך השנים הרבות, ייתכן שדבר שנראה עכשיו כנכון ויפה יתברר בעתיד כדבר מזיק. לדוגמא, ישנן ישיבות שניסו לפתח צורת לימוד חדשה. בתחילה הישיבות הללו התמלאו, הנוער התלהב והישיבות הרגילות החלו להתרוקן, אך זמן לא רב לאחר מכן, הישיבות החדשות התרוקנו והישיבות הרגילות, עם צורת הלימוד הרגילה, התמלאו כבראשונה. על כל פנים, המצאת דרכים חדשות לעבוד את הבורא הינה מזיקה. אין אפשרות לנבא את העתיד ולראות כיצד חידושים אלו ישפיעו על הדור הבא. יש לנו תורה מדויקת, עבודת ד' מדויקת, אסור לעבוד עבודה זרה.

עבודת ד' שמעל הטבע

אם כן, הבנו מה הבעייתיות בהמצאת עבודת ד' חדשה. עם זאת, עדיין נראה שלכאורה אין בעיה לעבוד את האלוהי שבכל בריאה. אלא שד' מצווה אותנו לא לעבוד את ד' שמתגלה בטבע, אלא לעבוד את ד' שמעל הטבע. ידוע שד' מתגלה גם בטבע, בהיסטוריה, במלאכים ובכל שאר יצירות הבורא, אך ד' מבקש ממנו לעובדו "בכל קראנו אליו" (דברים ד ז), רק אליו. "ז' בַּח לאלוהים יחרם בלתי לד' לבדו" (שמות כב יט), לא לעבוד לגילויי ד' שבטבע, אלא רק את ד' עצמו.

אנו צריכים לעבוד את המלך עצמו, לא את לבושי. משום כך אנו מצווים להידבק במידותיו (סוטה יד א), אנו לא עובדים אותם אלא נדבקים אליהם, דבר זה הוא כמו חיבוק בגדי המלך, שהמלך בתוכם. כך גם יש ציווי להידבק בתלמידי חכמים (רמב"ם דעות ו ב), לא לעובדם, אלא להתקרב אליהם. אנו מצווים לעבוד את השכינה שמעל הטבע ולא את השכינה שבטבע. השכינה שבטבע הינה מאוד מצומצמת, משום כך אנו צריכים לכוון מעל לכך, לשכינה שמעליה.

דבר זה מוסבר ברמב"ם (הלכות עבודה זרה א א): "בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה. וזו היתה טעותם. אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם שמשים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד. וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו. כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך. כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן

קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה. וזה היה עיקר עבודת כוכבים. וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה. לא שהן אומרים שאין שם אלוה אלא כוכב זה. הוא שירמיהו אומר "מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא. כלומר הכל יודעים שאתה הוא [האל] לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא".

בגמרא (פסחים כב ב) מסופר על העמסוני שהיה דורש כל אתים שבתורה, אך כשהגיע לפסוק "את ד' אלהיך תירא" (דברים ו יג), פרש ואמר: כשם שקבלתי שכר על הדרישה כך אני מקבל שכר על הפרישה. עד שבא רבי עקיבא ודרש "את ה' אלהיך תירא" – לרבות תלמידי חכמים. זה לא שהעמסוני לא חשב על הריבוי הזה, אלא שהוא פחד לעשות את ההשוואה הזאת בין תלמידי חכמים לריבונו של עולם. הוא פחד שיעשו פולחן לתלמידי חכמים, שיתחילו לעבוד אותם, יש חשש גדול מאוד שיתבלבלו. הקב"ה הוא קדוש ונבדל, כפי שאנו אומרים בתפילה: "קדוש קדוש קדוש", מעל הכל ונבדל מהכל.

דבר זה מופיע בצורה חריפה מאוד בבית המקדש, שם יש מצווה לשרוף את הפר. אין כבשים, אין עיזים, אין פרים, כלום לא קיים, הכל נשרף למען ריבונו של עולם. כל קרבן מבטא עבודת ד' אחרת: השור מבטא עבודה קשה, מאמץ. הצאן מבטא עבודה ללא מאמץ, מובל על ידי הרועה, נפעל. לעומתם, העז מבטא היפראקטיביות – מטפס, קופץ, אינו כנוע לבעלים, פורץ גבולות. כך גם יש אנשים שעובדים יום ולילה, ישנם אנשים שנותנים לאחרים להוביל אותם, ויש את אלו שקופצים ומתפרעים. את כולם אנו מקריבים בבית המקדש, את כל כוחות החיים שלנו, כולם מוקדשים לעבודת ד'. זהו התירוץ לשאלה השלישית.

עבודת ד' במדרגה עליונה

קעת ננסה לעסוק בשאלה הראשונה והשנייה, כיצד יתכן שבני ישראל אמרו "אלה אלוהיך ישראל"? כשעם ישראל יצאו ממצרים הוא היה עם של עבדים מלאי פחד. אין אפשרות לעם שהיה עבד במשך מאתיים שנה להפוך מיד לחירות, תהליך הפיכת עם מעבדותי לחירותי הינו תהליך ארוך, עם ישראל היה מוכרח ללמוד גבורה. בתחילה ד' ציווה אותנו להקריב את הצאן, האל של מצרים, לקרבן פסח, ועשינו זאת למרות הפחד הגדול. לאחר מכן עם ישראל המשיך לעבוד על מידת הגבורה כשיצא ממצרים ברכוש גדול לעיני כל מצרים. גם כניסת עם ישראל לים סוף דרשה אומץ עצום ואמונה גדולה בד'. כך עם ישראל לאט לאט מתגבר על הפחד העבדותי ונהיה בן חורין, עד כדי כך שלבסוף הוא מעז להילחם בעמלק. גם לאחר המלחמה בעמלק, עדיין חסר לעם ישראל כח וגבורה ומשום כך עליו להיות עוד ארבעים שנה במדבר ללמוד גבורה. כשעם ישראל אומרים "אלה אלוהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים", הם מכוונים לאלוהי שבעגל, הם מכוונים לכך שהעגל עוד צעיר, עוד קטן, אך הוא בתהליך של גדילה, של התפתחות, וכך גם הם, עם ישראל, עודם קטנים, אך הם בתהליך התפתחותי של גדילה ועתידיים להיות עם גדול.

לפני משה רבינו, עבודת ד' בעם ישראל לא הייתה זכה לגמרי, עם ישראל היה שקוע במ"ט שערי טומאה. אמנם בני ישראל לא שינו את שמותם, לבושם, לא גילו מסתרים שבהם ולא נפרצו בעריות (תנחומא במדבר טז), אך זהו כל מה ששמרו עליו. כשהגיע משה רבינו וראה עד כמה נמוכה עבודת ד' של עם ישראל, בא ולימד אותם כיצד עובדים את ד' בצורה עליונה.

משה ידע שכדי לעבוד את ד' צריך התבטלות גמורה כלפי הבורא. משה יודע שכל פעם שהוא עושה משהו זה באמת לא הוא אלא הבורא. משה, הגואל של עם ישראל ממצרים, מוזכר בהגדת פסח רק פעם אחת: "ויאמינו בד' ובמשה עבדו". אפילו כשהוא מוזכר, הוא מוזכר כעבד. משה כל הזמן משך את עם ישראל למעלה, להתקדמות, לגבורה, לעליונות. אך עכשיו, לאחר ש"זה האיש משה.. לא ידענו מה היה לו" (שמות לב א), כבר אין אפשרות לעבוד את ד' בדרגה העליונה הזו, ומשום כך צריך לחזור לעבוד את ד' בצורה שהעם מכיר, דרך הטבע. משום כך, לאחר שמשה נעלם העם הרגיש צורך למצוא דרך אחרת לעבוד את ד', בדרגה שבה הם נמצאים, ולכן בצורה טבעית הלכו לעבוד את העגל. הטעות הזו של עבודת הבורא דרך הטבע זו נקודה חשובה להבנה, יש בה צמצום של הבורא לטבע. זו לא רק טעות אמונית, אלא טעות מוסרית. עובדי העבודה זרה אינם רק רשעים, אלא הם גם מושחתים, גם המוסר שלהם התקלקל בעקבות העבודה זרה. הקלקול המוסרי הופיע בחטא זה בצורה קשה, כפי שמסביר רש"י את הפסוק "ויקומו לצחק" (שם לב ו): "יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר לצחק בי, ושפיכות דמים, כמו שנאמר יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, אף כאן נהרג חור". קלקולים אלו באים יחד, עובדי עבודה זרה הם גם מגלי עריות וגם שופכי דמים. הטבע אינו קדוש, בטבע יש גם גילוי עריות ואלימות, ומי שעובד את הטבע ילמד גם זאת. אלו שני היצרים החזקים ביותר, משום כך אצלנו יש לכהן גדול מכנסיים כנגד יצר העריות ואבנט כנגד יצר האלימות שבלב. משום כך אנו מצווים לעבוד את ד' לא דרך הטבע, אלא מעל הטבע, עבודת ד' עליונה, בדרך שניתנה לנו מסיני, דרך התורה.

שוכתב ונערך ע"י: ח.ס.

עיר ת"ד 1076 ירושלים 91009 טל. 02-6284101 פקס. 02-6261528
להרשמה לקבלת ההודעות יש לשלוח מייל: toratraviner@yahoo.com

ישיבת עטרת ירושלים
www.ateret.org.il

